

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ:
науковий пошук молодих дослідників

Збірник науково-методичних праць

Житомир 2002

ББК 74.038

П45

*Друкується згідно з рішенням вченої ради Житомирського державного педагогічного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 25.03. 2002р.)*

Рецензенти: доктор педагогічних наук, професор А. В. Іванченко, кандидат педагогічних наук, доцент М. М. Заброцький

Педагогічна творчість: науковий пошук молодих дослідників:
Збірник науково-методичних праць /За ред. проф. М. В.Левківського
- Житомир: ЖДПУ, 2002. - 130 с. ISBN 966-7603-68-7

У збірнику науково-методичних праць розглядаються актуальні проблеми навчання, виховання дітей, підлітків і, шкільного юнацтва та підготовки майбутніх вчителів до даної діяльності. Також розглядаються проблеми становлення та розвитку освіти в Житомирсько-Волинському краї. Статті підготували студенти-випускники, члени дослідницько-пошукових груп, здобувачі та аспіранти.

Адресується студентам, які вивчають систематичні курси з педагогіки та історії педагогіки, а також практичним працівникам.

ББК 74.038

П 45

Наукове видання

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ:
науковий пошук молодих дослідників

Збірник наукових праць

За редакцією професора Левківського Михайла Васильовича

Надруковано з авторського оригінал-макета .

Підписано до друку 17.06.2002. Формат 60х90/16. Ум.друк.арк. 11.75.

Обл.вид:арк.8,25.

Гарнітура тип Petersburg, Agial. Зам.160. Наклад 300.

Поліграфічний центр ЖДПУ; вул. Велика Бердичівська, 40

ISBN 966-7603-68-7

© ЖДПУ, 2002

Виховання засобами народної педагогіки

Формування духовно багатой особистості в наш час - проблема дуже важлива, бо зростає відповідальність педагогів за результати їхньої праці. Суспільна значущість цієї проблеми характеризується словами видатного педагога В.О. Сухомлинського, який писав, що учитель повинен знати й відчувати, що на його совісті-доля кожної дитини, що від його духовної культури та ідейного багатства залежать розум, здоров'я, щастя кожної людини, яку виховує школа".

Велике надбання духовності притаманне і екологічній освіті та вихованню.

Одним із головних завдань екологічного виховання є формування у учнів світогляду майбутнього господаря, а не бездушного нищителя та споживача навколишнього середовища. Важливу роль у цьому повинні відігравати методи практичного навчання і виховання: шкільні мистецтва, станції юних натуралістів, гуртки.

Важливу роль в екологічній освіті та вихованні дітей відіграють фенологічні пункти в школі, які допомагають учням здобути навички дослідницької і пошукової роботи.

Великі можливості для екологічної освіти і виховання мають уроки природознавства. Розповіді учителя про рослинний світ та тварин, про віковичне шанобливе ставлення до природи, одухотворені здобутками народної мудрості, допоможуть дітям сформувати потрібні переконання, дбайливе ставлення до всього живого на землі.

Любов до природи, бережливе ставлення до неї тісно пов'язується з поняттям "батьківщина". Шанувати природу неможливо без глибоких знань про навколишній світ. Калина під вікном рідної оселі, тополя на околиці села, лелече гніздо на клуні, жабонлива криниченька при перехресті доріг, боброва гатка в тихоплинній заплаві, терпкий запах лісової конвалії - все це види нашого дитинства, наш духовний світ, з яким ми вирушали або маємо вирушати в життя. Знати, а тим паче берегти ці нетлінні дари - наш святий і непорушний обов'язок.

А між іншим, культура людини складається з багатьох чинників, серед яких особене місце займає наше ставлення до природи. Екологічна освіта і виховання у педагогіці розглядається як самостійний елемент загальної освіти, пов'язаний з оволодінням учнями науковими основами взаємодії природи і суспільства та формування відповідного відношення до природи, навколишнього середовища.

Метою екологічного виховання є формування системи наукових знань, вмінь і переконань, які забезпечують формування громадянської відповідальності школярів за стан навколишнього середовища.

В зміст екологічної освіти і виховання входить засвоєння нових знань про природу, її цілісність і єдність з суспільством; обґрунтування практичних заходів, пов'язаних з впливом на неї; розуміння цінності природи для людини і суспільства; оволодіння нормами правильної поведінки в природному середовищі; розвиток потреби спілкування з природою; активізація діяльності щодо поліпшення природного навколишнього середовища.

Весняні свята в своїй основі присвячені пробудженню природи, її "відродженню". Вони допомагають дітям усвідомити значення і місце природи в житті людини як джерела життєвих сил та радощів. Цьому сприятимуть дні зустрічі птахів, свято першої квітки, першої борозни, весняної роси, які збігаються з народними та церковними святами Сорока святих, Юрія (весняного), Симонового зела та ін.

Так, до Дня зустрічі птахів (День Сорока святих мучеників) учні мають дізнатися, які птахи та в якій послідовності повертаються із виїму, які народні прикмети пов'язані з цією подією. Діти записують спогади старожилів села про те, як відзначались ці дні раніше, чому їм приділялась така увага, що символізували птахи, випечені з тіста і т.п. Серед дівчаток проводиться конкурс господарочок на краще випікання "жайворонків", серед хлопчиків - на кращого майстра шпаківниць.

В молодших класах - це виставка дитячих малюнків "У світі пернатих". Вчитель разом з учнями з'ясовує, які птахи були раніше, божествами, чому їм приділялась така увага, що розповідається про пернатих у фольклорі, яку користь приносять людям і природні птахи. За формою проведення це можуть бути брейн-ринг, конкурс розумників, відгадувачів вікторини тощо.

Щоб свято першої борозни стало дійсно святом, а не нудною сценічною бутафорією, учні мають усвідомити і необхідність хліборобської праці, пізнати радість першого власноручно вирощеного урожаю, відчуття важливості своєї роботи. Попередньо всім класом з'ясовують, в який день господарі вперше виходили в поле, які обряди супроводжували це дійство.

На свято запрошують своїх батьків, дідусів та бабусь, кращих працівників-хліборобів. Вони не тільки діляться своїм досвідом роботи, а й передають почуття, які охоплюють при першому виході в поле, які надії, переживання захоплюють душу, коли спостерігаєш за тендітними паростками "твого" хліба.

Цій події присвячуються вечори шани: "Землю красить сонце, а людину - праця", "Хліб - яке просте й священне слово", "Хвала рукам, що пахнуть хлібом" та ін.

На ньому звучать спогади односельців про голодомори 1933 та 1947 рр., щоб учні усвідомили цінність хліба, відчували повагу до землі, до людей-хліборобів.

Літні народні свята (Івана Купала, "зелена неділя"; Маковей, Спас, зажинки) поетизують, прославляють розквіт і красу природи, працю хліборобську; несуть в собі залишки язичницького культу предків.

Виховна робота класного керівника не має права на "літні канікули", вона має продовжуватись і в час, вільний від навчання. До літньої роботи вчитель готується сам і готує до неї учнів протягом навчального року. Він сприяє проведенню та організації роботи на літній період різних груп, гуртків, комісій ("Зелена аптека", "Юні лісничі", "По зелених стежках", "Наодинці з природою", рейд "Мурашник", "Червень - місяць тиші", "Подювання на браконьєрів") та інші.

Відпочинок на лоні природи має поєднуватись із кропіткою, посиленою дітям роботою по збереженню природи та веденням спостереження

Яскраві спогади залишить в дітей колективне святкування Івана Купала, що за прадавніми традиціями відзначається як День єднання води та сонця. Це свято, як і зелена неділя, повністю присвячені рослинному і тваринному світу, шануванню своїх предків

Учні мають не лише знати і відтворювати традиції, а й усвідомлювати, що наші пращури були не просто язичниками, а сонцепоклонниками, бо в центрі їх релігії, як і в центрі всього життя, був світ природи.

Влітку школярі можуть детальніше ознайомитись з народною медициною; навчитись розрізняти та збирати лікарські рослини; створити власну "Зелену аптеку". Складання альманахів повір'їв, народних лікувальних рецептів; запис на плівку розповідей місцевих знахарів; голосів птахів, шуму води, лісу дадуть учням перші навички дослідницької роботи.

Значний виховний вплив справляє на учнів участь в осінніх святах та звичаях, пов'язаних із завершенням сільськогосподарських робіт. Це обжинки, свята врожаю, золотого снопа, першої паляниці, що стали вже традиційними в багатьох школах області.

Восени проводяться підсумки літньої роботи учнів, результатом якої є вечори вражень "Літо, до побачення", конкурси власноручно виготовлених виробів з природного матеріалу, осінні ярмарки, випуск стінгазет та журналів, фотогазет "Іскорки літа", "Літні канікули 7 класу", "Літо в народному календарі (в повір'ях і легендах)" тощо. Діти організовують збір насіння дерев і квітів, вирощення саджанців (операція "Жолудь", "Все починається із зернинки", "Ми - за чисте повітря"). Свята Свечки, Паликопа, Здвиження продовжують знайомство учнів з місцем природи в житті народу, з уявленнями та вірою в неї.

При цьому виховання має здійснюватись за діяльнісним підходом, у зв'язку з життєвою практикою, з використанням природних свят у подальшій роботі учнів. Діти мають бачити наслідки і результати своєї праці, розуміти, для чого вони це роблять, усвідомлювати користь такої роботи.

Зимовий період особливо багатий на святкові дні та обрядові дійства. Вже стало традицією проводити різноманітні вечорниці з піснями та варениками. Що ж, це, зрештою, не так вже й погано, але можна було б урізноманітнити їх звичну форму пізнавальним змістом. Нехай діти пригадують, які свята відзначають взимку, які рослини й тварини є необхідними складовими свят та обрядів, які гадання та повір'я пов'язані із ними (про дідуха та ялинку та багато ін.).

Різдво, Коляда, Водохреще... В їх святкуванні виразно проступають ще дохристиянські мотиви єднання людини і природи, поклоніння їй. Пояснюємо дітям значення і місце снопа-дідуха і кози-щедрувальниці, трав-оберегів, новорічного посівання зерном, що було символом дощу та достатку; вказувало, що у змісті колядок та щедрівок, святкових обрядів звучить надія на новий врожай, на майбутній щедрий гарний рік; розкривається символіка народження нового сонця та води, їх вшанування як джерела життя і здоров'я.